

психосоціальної допомоги понад 10 тисяч осіб. В Україні необхідним є формування Єдиної міжвідомчої бази даних, яка буде забезпечувати ефективний обмін достовірною інформацією щодо різних проявів гендерно обумовленого насильства у суспільстві.

Важливою гарантією гендерної рівності є ефективна і неупереджена система здійснення правосуддя, яка має бути однаково доступною як для чоловіків, так і для жінок. Суди відіграють унікальну роль у суспільстві, оскільки вирішуючи спори, захищаючи порушене право чи законний інтерес, встановлюючи винуватість особи та призначаючи покарання, призначаючи відшкодування у випадку порушення права, судова система є гарантом стабільності суспільних відносин, сприяючи тим самим сталому розвитку [7, с. 20].

Отже, під час воєнних конфліктів загострюються прояви насильницьких дій та насильства, які завжди мають гендерне забарвлення. Війна впливає на жінок і чоловіків по-різному, оскільки жінки більш вразливі під час війни і можуть використовуватися як інструмент тиску та залякування. В умовах позбавлення звичних умов повсякденного життя визначають передумови для розвитку нових форм гендерно обумовленого насильства. Переважна більшість постраждалих від насильства не зверталися до правоохоронних органів. Відповідальність за сексуальне насильство може наступити в багатьох формах. Її можна досягти шляхом кримінального переслідування, але також вона може бути реалізована в судовому порядку в справах щодо порушення прав людини проти відповідальних державних або недержавних суб'єктів, у межах цивільного законодавства, репараційних претензій з боку жертв/свідків сексуального насильства, а також процесів перехідного правосуддя. Найжахливіші злочини в історії людства вчиняються під час збройних конфліктів. На випадок, якщо держави не можуть або не хочуть притягнути винних осіб до відповідальності створено міжнародні суди та трибунали.

1. Пишуліна О. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. Центр Разумкова. 2016. 244 с. URL: <http://old.razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf>.

2. Резолюція 1325 (2000), ухвалена Радою Безпеки на її 4213-му засіданні 31.10.2000 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_669.

3. Суслова О. Жінки, мир та безпека: Інформаційно-методичний збірник для співробітників Міністерства Оборони і Генерального штабу України. 2016. 34 с. URL: http://ngu.gov.ua/sites/default/files/wps_military_text_manual_final_26_sept_2016_0.pdf.

4. Чому важливо сьогодні документувати правопорушення? 2018. URL: <https://jfp.org.ua/coalition/novynu-koalicii/articles/dokumentuvannia>.

5. Доступ до правосуддя в контексті конфлікту в Україні. Тематичний звіт. 2015. 52 с. URL: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/212321?download=true>.

6. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 лютого – 15 травня 2016 р. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. 35 с. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraineFevMay2018_UKRAINIAN.pdf.

7. Фарукшин М.Х. Политическая система общества. *Политнаука. Политология в России и мире*. URL: <http://www.politnauka.org/library/teoria/farukshin.php>.

Люся Можечук

т.в.о. начальника відділу
організації наукової роботи
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У СУДОВІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

В умовах сучасних соціально-економічних перетворень однією із найбільш актуальних проблем є досягнення гендерного рівноправ'я у різних сферах життєдіяльності, що свідчить про утвердження верховенства права та економічного зростання і сталого розвитку. Першочерговою уваги заслуговує питання забезпечення гендерної рівності у судовій сфері. Необхідно зауважити, що проблема гендерної рівності привертає все більшу увагу як українського суспільства, так і дослідників у різних сферах. Різні аспекти гендерної рівності досліджували такі науковці як Ю.Ю. Боброва, В.Й. Вільгушанський, С.Д. Гусарев, М.І. Козюбра, Т.М. Мельник, І.В. Назаров, Н.М. Пархоменко, О.М. Руднева, А.О. Селіванов, С.Г. Стеценко, Є.О. Харитонова, Т.І. Фулей, О.І. Ющик та інші.

Перш за все, слід наголосити на тому, що Україна, як усі цивілізовані держави, також

активно проводить гендерну політику, в основі якої лежать загально визнані міжнародні норми, зафіксовані, зокрема в Загальній декларації прав людини, Конвенції про політичні права жінок, Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок та інших документах. Наша держава поділяє принципи ООН і розуміння гендерної рівності як необхідної умови досягнення сталого розвитку країни, створення умов для всебічного розвитку людського потенціалу [4, с. 81]. Як член ООН, Україна прийняла на себе зобов'язання виконувати усі ратифіковані нею міжнародні угоди стосовно прав людини.

Ратифікувавши Жіночу конвенцію, Україна прийняла на себе викладені в статті 2 зобов'язання викоринювати дискримінацію в усіх її формах усіма можливими методами. Очевидно, що першочерговим заходом з ліквідації дискримінації є законодавчі механізми, тобто інкорпорування принципів гендерної рівності в Конституцію України, закони і підзаконні нормативно-правові акти. Стаття 24 Конституції України гарантує рівність жінок і чоловіків у правах і свободах, а також перед законом. Вона також містить докладний список заходів, що держава повинна розпочати для забезпечення рівності жінок і чоловіків [5, с. 3-4]. Суттєвим кроком на шляху утвердження гендерної рівності стало прийняття Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3]. Відповідно до ст. 1 зазначеного закону гендерна рівність трактується як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх суспільних сферах [6].

Щодо питання гендерної рівності у суддівському професійному середовищі то дане поняття є відносно новим. За статистичними даними Державної судової адміністрації України станом на 1 січня 2020 року суддями в Україні працюють 2661 жінка і 2361 чоловік. Водночас минулого року співвідношення було аналогічним (53 до 47%), але на користь останніх. Із 4010 суддів місцевих судів 53% (2131) жінок, а в апеляційних – 52% (530 із 1012). Також, як видно зі статистики, поступово зростає кількість жінок, які очолюють судові установи: 37% голів та 35% заступників голів. Серед працівників апарату судів на чотири жінки припадає тільки один чоловік, проте в апеляційній інстанції це співвідношення становить 76 до 24%. Водночас очільниками установ та заступниками частіше обирають чоловіків. Станом на початок 2020 року 211 судів очолюють жінки, а серед 208 заступників їх лише 73. Проте апаратом суду переважно керують жінки: 499 із 651 очолюють його, а із 671 заступників керівників їх узагалі 82% [7]. Враховуючи статистичні дані, можна говорити про збільшення кількості жінок у суддівській професії, проте не виключаємо той факт щодо існування перешкод забезпечення гендерної рівності в даній сфері.

Однією із істотних перешкод є наявність упереджених ідей щодо соціальної ролі жінки в суспільстві [1, с. 15]. Упродовж століть сформувалося сприйняття її як берегині родини, домівки, господині, виховательки дітей. Причому у вітчизняній культурі, на жаль, досі відсутнє ставлення до домашньої праці жінки як до форми неоплачуваної зайнятості, а по суті – як до повноцінної роботи. Зауважимо, що у більшості розвинених зарубіжних країн ставлення до вказаного принципово інше, до прикладу, у США жінок, які працюють повний робочий день та виконують більш як 80% обов'язків у домашньому господарстві, зараховують до працівників, що поєднують дві роботи.

Наступною проблемою в питанні гендерної рівності є той факт, що українське суспільство не має чіткого розуміння взаємозв'язку понять «гендерна рівність» і «судова гілка влади». Вивчення кваліфікаційних вимог до представників суддівської професії, яке проводилося Вищою кваліфікаційною комісією суддів України разом з Міжнародною громадською організацією «Універсальна екзаменаційна мережа» за підтримки проєкту USAID «Справедливе правосуддя» можна назвати однією зі спроб виявити гендерні аспекти суддівської професії. Дослідження проводилося в два етапи. Під час першого етапу було детально опрацьовано 588 якісно заповнених анкет суддів (313 цивільної та 275 кримінальної спеціалізації), під час другого – 624 анкет (300 – адміністративної та 324 – господарської спеціалізації). Під час аналізу таких статистичних даних було виявлено не лише гендерні відмінності оцінок особистих і моральних якостей судді, а й різницю у типах професійних проблем, з якими стикаються судді-жінки та судді-чоловіки. Порівняння таких відповідей у гендерному розрізі засвідчило, що, хоча певні проблеми є спільними (це насамперед нестабільність або й відсутність усталеної судової практики; недосконалість законодавчого врегулювання тощо), на першому місці у суддів-чоловіків все ж таки вказана проблема належних умов праці, в той час як у суддів-жінок – велике навантаження (натомість, неналежні умови праці – на 4-му місці). Серед найбільш пріоритетних проблем судді-жінки назвали причини суто професійного характеру, серед яких недостатній рівень знань конкретного судді, сумніви у

правильному застосування тієї чи іншої норми закону тощо [3].

Вчена І.О. Кулачек стверджує, що серед основних проблем в кар'єрі жінок, що, відповідно стосується і суддів є наступні:

По-перше, це вплив традиційного оточення на робочому місці. На думку дослідниці, традиційна чоловіча культура створила три суттєвих бар'єри для рівності чоловіка й жінки.

– перший бар'єр – жінок хочуть бачити залежними, запобігливими, скромними виконавицями, тоді як чоловіків закликають бути незалежними, здатними до конкуренції, скерованими на дію;

– друга перешкода – для обрання на відповідальну посаду жінка повинна спочатку продемонструвати свою реальну компетентність, тоді як чоловікові достатньо мати потенційну;

– третій бар'єр – існує думка, що моральність і висока посада – речі несумісні, і жінки не прагнуть службових вершин, не бажаючи ставити під загрозу свої сімейні стосунки й цінності.

По-друге, великою перешкодою у професійному зростанні жінок є брак часу. Жінки, в основному, мають сім'ї і обов'язки з догляду за дітьми або старими батьками чи іншими родичами, а режим подвійного навантаження призводить до постійного емоційного й фізичного перенапруження й перевтоми, що може супроводжуватися психологічними, емоційними, а іноді й фізичними відстороненнями від службової активності [2, с. 106-107].

Слід зауважити, що професія судді, за визначенням, вимагає від особи вміння приймати рішення, що впливають не лише на долі конкретних людей, а й на державу та суспільство в цілому, про що, зокрема, свідчить і сфера, до якої віднесені такі індикатори, як відсоток жінок серед суддів різних рівнів, – це «влада і прийняття рішень у суспільстві» [4]. Як показує практика, жінки мають вельми сприятливі якості для ефективної управлінської діяльності, а за деякими параметрами – й явні переваги для здійснення управлінських функцій, що успішно екстраполюється і на обіймання посади голови суду, іншої адміністративної посади чи посади в суді вищого рівня [2, с. 105].

На думку вченої Оріховської Н.В. важливою гарантією гендерної рівності є запровадження спеціальних механізмів для забезпечення рівних прав і можливостей здатних забезпечити збалансованість судової системи і одним із таких є гендерне квотування.

Підсумовуючи викладене, необхідно наголосити на тому, що в демократичному розвитку держави значну роль відіграє судова гілка влади, а тому першочергової уваги потребує питання досягнення гендерної рівності саме в цій сфері.

1. Андрусяк І.П., Красько С.А. Гендерні упередження у судовій сфері. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/52647/2/2019_Andrusiak_I_P-Genderni_uperedzhennia_15-17.pdf (дата звернення: 08.05.2021).

2. Боброва Ю.Ю. Гендерний аспект суддівської діяльності (теоретико-правовий вимір): дис... док. юрид. наук: 12.00.01; Івано-Франківськ. 2020. 497 с.

3. Гендерна рівність у судовій сфері. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/genderna_r_vn_st_u_sudov_y_sferi.pdf (дата звернення: 08.05.2021).

4. Гендерна рівність при здійсненні правосуддя / Т.І. Фулей. Київ: ВАІТЕ, 2016. 180 с.

5. Актуальні питання гендерної політики: досвід країн світу у відчизняному контексті. URL: app_2010_17_33.pdf (дата звернення: 08.05.2021).

6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 08.05.2021).

7. У судовій системі 3/4 працівників становлять жінки URL: <https://zmina.info/news/u-sudovij-systemi-ukrayiny-3-4-praczi-vnykiv-skaladayut-zhinky/> (дата звернення: 08.05.2021).